

Κεφάλαιον Ε'

Ἡ Μεταφυσική τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνω

Ἐκ τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου ἐννοεῖται πλέον, ὅτι πάντα τὰ αἰσθητὰ μεθέξει ἐστὶν ἃ λέγεται, τῆς ὑποκειμένης φύσεως, δηλαδή τῆς ὕλης μορφήν ἰσχύουσης ἄλλοθεν. Ἐνν. V. 9, 5, σελ. 559. Ἐὰν τώρα ὁ Πλωτῖνος ποῦ μὲν λέγη, ὅτι τὴν μορφήν αὐτῆς καὶ ἐπομένως τὴν ὑπαρξιν λαμβάνει ἡ ὕλη διὰ τοῦ λόγου, ποῦ δὲ διὰ τῆς ψυχῆς, ποῦ διὰ τοῦ εἶδους καὶ ποῦ πάλιν δι' αὐτοῦ τοῦ Νοῦ, δὲν πρέπει νὰ παραξενευθῶμεν. Διότι αἱ ἔσχαται παρ' αὐτῶ μορφωτικαὶ δυνάμεις, οἱ λόγοι, ἀμέσως μὲν τυγχάνουσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς, ὡς ἐνέργεια αὐτῶν, ἐμμέσως ὁμως προέρχονται, διὰ τῆς δευτέρας καὶ τῆς προτέρας ψυχῆς, ἀπὸ τῶν εἰδῶν, τὰ ὅποια, ὡς ἐνεργοὶ δυνάμεις, καὶ νοῖ ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου καὶ θεοὶ ἐνίοτε¹. Οἱ λόγοι ἐπομένως δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ εἰ μὴ ἐνεργὰ ἀπαυγάσματα τῶν δι' ὧν ἐπληρώθη ὁ Νοῦς ὑπὸ τοῦ Ἐνός ἰδεῶν, κατὰ μὲν τὸ ποιὸν οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε, μόνον

1. Ἐνν. I, 6, 2 ἐν τέλει.

δὲ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς δυνάμεως τροποποιούμενοι, ὁσάκις ἐν τῇ καταφορᾷ καὶ ἀποστάσει αὐτῶν καταντῶσιν εἰς ποιάν τινα σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἐστίαν, σχέσιν, ἣτις ὀρίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ παρεμπύπτοντος ἀριθμοῦ δημιουργικῶν μελῶν, δι' ὧν ἢ ἐπὶ τῆς ὕλης τελικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ἐξασκεῖται.

Ἄλλ' ἐπίσης ὑπεδηλώθη ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι καὶ τὸ κάλλος αὐτῶν χρεωστοῦσι τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα εἰς τὰς αὐτὰς ταύτας αἰτίας, εἰς ἃς καὶ τὸ εἶναι. Μόνον τὰ αὔλα καὶ τὰ ἠθικά, δηλαδή μόνον τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν καλά, ἔχουσι καθ' ἑαυτὰ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἄμορφον τὸ κάλλος. Τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα γίνονται καλά μεθέξει, Ἐνν. I. 6, 1. ἢ μετοχῇ εἴδους ἢ λόγου ἀπὸ θεῶν ἐλθόντος κοινωνία. Ἐνν. I. 6, 2². Ἄλλως τε εἶναι γνωστόν, ὅτι γραφικόν, πλαστικόν, μουσικόν, ποιητικόν κάλλος, οὔτε ἐν τοῖς φυσικοῖς δημιουργήμασιν, οὔτε ἐν ταῖς τέχναις ὑφίσταται δι' ἄλλον λόγον, εἰ μὴ διὰ τὰς πρὸς ἀλληλα σχέσεις τῶν ὑλικῶν στοιχείων, διὰ τὰς μορφάς, τὰ σχήματα καὶ τὰ χρώματα τῶν ἀντικειμένων, δι' αὐτὰ δηλαδή ταῦτα, εἰς ἃ χρεωστοῦσι τὴν αἰσθητὴν αὐτῶν ὕπαρξιν. Ἦδη αὐτὸς ὁ Πλωτῖνος ἀποφαίνεται ὅτι οὐχὶ ὁ ζωγράφος, ἀλλ' ἡ θέσις ἢ οὕτωςί τῶν χρωμάτων ποιεῖ τὴν εἰκόνα. Ἐνν. VI, 4, 10, 653.

2. Ἰδ. καὶ Ἐνν. I, 6, 6, ἐν τέλει. ἐνθα λέγεται: Καὶ δὴ καὶ τὰ σώματα, ὅσα οὕτω λέγεται, ψυχὴ ἤδη ποιεῖ· ἅτε γὰρ θεῖον οὔσα καὶ οἶον μοῖρα τοῦ καλοῦ, ὧν ἂν ἐφάψηται καὶ κρατεῖ καλά ταῦτα, ὡς δυνατὸν αὐτοῖς μεταλαβεῖν, ποιεῖ.

Διδάσκει λοιπόν ὁ Πλωτῖνος τὴν ταυτότητα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, δηλαδή τοῦ ὑπαρκτοῦ καὶ ζῶντος; Αὐστηρῶς κρινομένου τοῦ πράγματος, τοιοῦτόν τι διδάσκει. Πᾶν ὅ,τι εἶναι ἄμοιρον λόγου καὶ εἶδους, ἐπομένως ἐστερημένον μορφῆς καὶ αἰσθητῆς ὑπάρξεως, τοῦτο εἶναι ἢ ἐσχάτη ὕλη, καὶ εἶναι τὸ πάντῃ αἰσχρόν. (Ἐνν. I. 6, 2). Διότι ἢ ψευδῆς αὕτη οὐσία δεῖται ἐπακτοῦ εἰδώλου καλοῦ ἢ καὶ καλὸν φαίνεται καὶ ὅλως ἤ. Καὶ κατὰ τοσοῦτον ἐστι, καθ' ὅσον, μετείληφε κάλλους τοῦ κατὰ τὸ εἶδος. (Ἐνν. V. 8, 9· περὶ τὸ τέλος). Ἄφ' ἑτέρου ὁ Νοῦς εἶναι κατὰ Πλωτῖνον τὸ πρώτως καλόν· τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν, ὁ νοητὸς κόσμος εἶναι τὸ ὑπέρκαλον κάλλει ἀμηχάνω³. Ἄλλ' ὁ αὐτὸς Νοῦς, ὡς εἶδομεν, εἶναι καὶ τὸ ὄντως ὄν· αἱ ἐν αὐτῷ ἰδέαι εἶναι οὐσίαι κατ' ἐξοχὴν· ὁ τὸν ὁποῖον συνιστῶσι νοητὸς κόσμος, ἢ μόνη ἀληθινὴ πραγματικότης. Ἐν γένει κάλλος καὶ οὐσία εἶναι τὰ ἀχώριστα κατηγορούμενα, τὰ ὁποῖα ὁ Πλωτῖνος συνεχῶς εἰς τὸν Νοῦν ἀποδίδει. Ἡ δύναμις ἢ ἐκεῖ, (ἢ ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ) λέγει, μόνον τὸ εἶναι ἔχει καὶ μόνον τὸ καλὸν εἶναι. Ποῦ γὰρ ἂν εἶη τὸ καλὸν ἀποστερηθὲν τοῦ εἶναι. Ποῦ δ' ἂν ἢ οὐσία τοῦ καλοῦ εἶναι ἐστερημένη; Ἐν γὰρ τῷ ἀπολειφθῆναι τοῦ καλοῦ ἐλλείπει καὶ τῆς οὐσίας. Διὸ καὶ τὸ εἶναι ποθεινὸν ἐστὶ ὅτι ταυτὸν τῷ καλῷ, καὶ τὸ καλὸν ἐράσμιον, ὅτι τὸ εἶναι⁴. Καὶ τέλος πάντων

3. Ἐνν. V. 8, 3. 8, καὶ 13. VI. 2, 21.

4. Ἴδ. καὶ Ἐνν. I, 6, 6, ἔνθα λέγει ὅτι τὰ ὄντα ἐστὶν ἢ καλλονή, ἢ δ' ἑτέρα φύσις τὸ αἰσχρόν.

τίς ἢ ἀνάγκη, λέγει, νὰ ζητῶμεν πότερον ποτέρου αἰτι-
ον, ἀφοῦ ἀμφοτέρων ἢ φύσις εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή; Ἐνν.
V. 8, 9, 551.

Τὸ πολὺ πολὺ θά ἤρώτα τις ἴσως ἐνταῦθα τίς ἐστὶν ἡ
κοινὴ τοῦ τε εἶναι καὶ τοῦ καλοῦ αἰτία. Ταύτην ὅμως ὑπέ-
δειξεν ἡμῖν ἤδη ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ὁ Πλωτῖνος· οὐδ' ἡδύ-
νατο νὰ ἦναι ἄλλο τι παρ' αὐτὸ τὸ Ἐν, ἤτοι τὸ Ἀγαθόν·
διότι ὅπως πᾶσα οὐσία καὶ ζωὴ, οὕτω καὶ πᾶν καλὸν ὕ-
στερον ἐκείνου καὶ παρ' ἐκείνου (Ἐνν. VI. 9, 4, 761 περὶ
τὸ τέλος). Μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὀνομάζει ὁ
Πλωτῖνος τὸ Ἀγαθὸν καὶ καλλονήν, δηλαδὴ δύναμιν καὶ
πηγὴν κάλλους,⁵ ὅτι ἐκεῖθεν τὸ καλὸν καὶ ἡ μοῖρα ἢ ἐτέ-
ρα τῶν ὄντων. I. 6, 6, 55.

Ὅτι δὲ οὕτω θέλει νὰ ἐννοηθῇ ὁ Πλωτῖνος φαίνεται
καὶ ἐκ τοῦ ἐνάτου κεφαλαίου αὐτόθι, ἐνθα λέγει, ὅτι: ὁ
πρὸς τὸν Θεὸν ἀνερχόμενος, ἤξει πρῶτον ἀναβαίνων ἐπὶ
τὸν νοῦν, κακεῖ πάντα εἴσεται καλὰ τὰ εἶδη καὶ φήσει τὸ
κάλλος τοῦτο εἶναι τὰς ἰδέας· πάντα γὰρ
ταύταις καλὰ, τὸ δὲ ἐπέκεινα τούτου τὴν τοῦ ἀγαθοῦ
λέγομεν φύσιν, προβεβλημένον τὸ καλὸν πρὸ
αὐτῆς ἔχουσιν. Ὡστε μόνον γενικῶς εἰπεῖν (ὄλοσχε-

5. Ἐνν. I. 6, 6: Τὸ πρῶτον θετέον τὴν καλλονήν, ὅπερ καὶ τ' ἀ-
γαθόν, ἀφ' οὗ νοῦς εὐθύς τὸ καλόν. Ἐνθα τὸ καλλονὴ δὲν σημαίνει
τὸ κάλλος, ὡς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ τὴν παράγουσαν τὸ κάλλος δύναμιν.
Ἰπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα λέγει ὁ Πρόκλος ἐν τῇ Θεολ. Πλ. II, 11 σελ.
106. «Ὅθεν οἶμαι καὶ Πλωτῖνος πηγὴν τοῦ καλοῦ τὸν πρῶτον θε-
ὸν προσεῖπεῖν οὐκ ὠκνησεν». Πρβλ. Zeller ἐν V· 532, 6, καὶ 484, 1.

ρεῖ λόγῳ) εἶναι τὸ Ἄγαθὸν πρῶτον καλόν. "Ὅταν τις θέλη νὰ ὀρίσῃ τὴν μεταξὺ αὐτῶν σχέσιν ἀκριβέστερον, τότε τὸ μὲν νοητὸν καλὸν τὸν τῶν εἰδῶν φήσκει τόπον, τὸ δ' ἄγαθὸν τὸ ἐπέκεινα καὶ πηγὴν καὶ ἀρχὴν τοῦ καλοῦ⁶

Ἐάν τινες, ὡς εἶπομεν ἐν τοῖς προλεγομένοις, ὑπέθεσαν τὸν Πλωτῖνον ταυτίζοντα τὸ καλὸν μετὰ τοῦ Ἄγαθοῦ ἐποίησαν τοῦτο διότι, προκατειλημμένοι ἴσως ὑπὸ τῆς Πλατωνικῆς καλολογίας, παρηρμήνευσαν μὲν τὰ ὁμοία τοῖς ἀνωτέρω χωρία, δὲν προσέσχον δὲ προσηκόντως εἰς ἄλλα, διαρρήδην τούναντίον τῆς ἑαυτῶν γνώμης διδάσκοντα. Τὸ Ἄγαθὸν παρὰ Πλωτίνῳ τίθεται ὑπέρτερον παντὸς κάλλους, ὡς τίθεται ὑπέρτερον καὶ πάσης οὐσίας⁷. ἐπομένως ὄχι μόνον ὑπερούσιον εἶναι, (Ἐνν. III, 9, 9.) ἀλλὰ καὶ ὑπέρχαλον. Ὑπέρχαλον ὁμῶς οὐχὶ ὅπως ὁ νοῦς, διὰ τὸ ὑπερβολικὸν αὐτοῦ κάλλος, ἀλλὰ διότι ἴσταται ὑπεράνω τοῦ καλοῦ. Περὶ τούτου δύναται μὲν ν' ἀμφιβάλλῃ ὅστις ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνον τὰ ἐν Ἐνν. VI. 7, 33, ἐνθα τὸ ἐπίθετον ὑπέρχαλον ἀποδίδεται εἰς τὸ Ἄγαθόν· ἀλλ' ὅστις ἠθελε ζητήσῃ καὶ ἀνεύρη τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ αὐτόθι, δὲν θὰ διστάσῃ νὰ παραδεχθῇ τὴν ἐρμηνείαν ἡ-

6. Ἰδ. Zeller V. 454, 1.

7. Ἰδ. Ἐνν. I. 7, 1 σελ. 61, ἐνθα λέγεται, ὅτι τὸ ἄγαθὸν εἶναι ἐπέκεινα οὐσίας, ἐπέκεινα καὶ ἐνεργείας, καὶ ἐπέκεινα νοῦ καὶ νοήσεως. VI, 8, 16. Ἐν τέλει, ὅτι εἶναι ἐνέργεια ὑπὲρ νοῦν καὶ φρόνησιν καὶ ζωὴν.

μῶν ταύτην. Διότι περὶ τοῦ Ἀγαθοῦ ἐκεῖ (§ 32) λέγεται, ὅτι *κάλλος ὑπὲρ κάλλους· δύνამις παντὸς καλοῦ καὶ ἄνθος ἐστὶ, κάλλος καλλοποιὸν τῇ παρ' αὐτοῦ περιουσίᾳ τοῦ κάλλους· δηλαδή τῇ περιουσίᾳ τῆς καλοποιουῦ αὐτοῦ δυνάμεως.* Ἄλλως τε ὁ Πλωτῖνος δὲν παύει ἐπαναλαμβάνων, ὅτι τὸ Ἀγαθὸν οὐδενὸς δεῖται, οὐδὲν ἔχει⁸ καὶ πάντα παράγει τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει. Καὶ ὅπως δὲν ἔχει ἀνάγκη οὐδενὸς κατηγορουμένου, οὐδ' αὐτῆς τῆς οὐσίας καὶ ζωῆς⁹, οὕτως οὐδὲ καλὸν ἐθέλει εἶναι. Ἐνν. V. 8, 8, 549. Πρὸς ταῦτα ἡδύνατο νὰ σχετίσῃ τις καὶ τὰ ἐν Ἐνν. V. 5, 12 σελ. 531, ἐνθα ὀριστικώτερον λέγεται, ὅτι τὸ μὲν ἀγαθὸν αὐτὸ οὐ δεῖται τοῦ καλοῦ, τὸ δὲ καλὸν ἐκείνου. Καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα χωρία τῆς αὐτῆς περίπου σημασίας, χωρὶς ὅμως ν' αὐξήσῃ καὶ τὴν βεβαιότητα τοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεράσματος, ὅτι ὁ Πλωτῖνος ταυτίζει τὸ καλὸν οὐχὶ μετὰ τοῦ Ἀγαθοῦ ἀλλὰ μετὰ τοῦ ὄντος¹⁰.

Καὶ ἡδύνατο λοιπὸν νὰ ἐλέγξῃ τις αὐτὸν διὰ τὴν τοιαύτην σύγχυσιν. Διότι ἐὰν τὸ εἶναι καὶ τὸ καλὸν εἶναι δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων, τότε καὶ πᾶν αἰσθητὸν δημιουργή-

8. Ἰδ. Zeller V. 485. 1. Καὶ Ἐνν. V. 2. 1.

9. Ἐνν. III. 8. 10. 352.

10. Οἱ ταυτίζοντες τὸ Ἀγαθὸν μετὰ τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνῳ λησμονοῦσι καὶ τοῦτο, ὅτι οὗτος οὐδαμοῦ παραδέχεται κάλλος ἄνευ εἶδους, περὶ τοῦ Ἀγαθοῦ ὅμως ἐπανειλημμένως διατείνεται, ὅτι ὅπως οὐδένα ἄλλον θετικὸν προσδιορισμὸν ἔχει (ἐν ἀφαιρέσει πάντα τὰ περὶ τούτου λεγόμενα. VI, 8, 11) οὕτως εἶναι καὶ ἀνείδεον καὶ ἄμορφον VI 7, 17, καὶ αὐτόθι 32 σελ. 723 καὶ 33. 724.

γῆμα εἶναι καλόν, ἀδιάφορον εἶναι αὐτὸ εἶναι ἄνθρωπος ἢ πίθηκος, ἀδιάφορον εἶναι δορκὰς ἢ χελώνη, ἀφοῦ ἐκάστη αὐτῶν ἔχει τὸ κάλλος δικαιώματι τοῦ εἶναι ἢ τῆς ζωῆς ἢν κέκτηται. Ἐπίσης ἠδύνατο νὰ ἐλέγξῃ τις τὸν Πλωτῖνον μετὰ τοῦ Lénéque, (II, σελ. 447) ὅτι, ταυτίζων τὸ αἰσχροὺν μετὰ τῆς ὕλης, αἶρει τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ ὅλως διόλου. Διότι ἡ ὕλη ὡς οὐκ ὄν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην τινὰ ἰδιότητα εἰ μὴ ταύτην: ὅτι δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ σκοπὸς ἡμῶν δὲν εἶναι νὰ κατατριβῶμεν εἰς μεταφυσικὰς ἐπὶ τούτου συζητήσεις. Τὸ σύστημα τοῦ Πλωτῖνου, κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα, παρέχει πλείστην ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτας· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος δὲν παραγνωρίζει τὰ τρωτὰ ταῦτα τῆς φιλοσοφίας του μέρη, καὶ ἐπανειλημμένως προσπαθεῖ νὰ πεισθῇ καὶ αὐτός, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ "Ἐν οὐδένα θετικὸν ἐπιδεχόμενον προσδιορισμὸν καὶ ὅμως ὄν"¹¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὕλην ἐστερημένην παντὸς προσδιορισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὑπάρχουσαν¹². Ὡς πρὸς τὴν καλολογία, τὸ πρᾶγμα θὰ εὐοδοῦτο, νομίζομεν, εἰάν ἤθελε παραδεχθῇ τις ὅτι τό-

11. Περὶ τῆς ἀοριστίας τοῦ Ἐνὸς ἴδ. Ἐνν. V. 5, 6.

12. Ὅτι ἔνεκα τούτου καὶ τὸ "Ἐν κινδυνεύει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ οὐκ ὄντος τὸ διαβλέπει ὁ Πλωτῖνος ἐν οἷς λέγει: ὄσω δ' ἂν εἰς ἀνείδεον ἢ ψυχὴ ἴη ἐξαδυνατοῦσα περιλαβεῖν τῶ μὴ ὀρίζεσθαι — ἐξολισθάνει καὶ φοβεῖται μὴ οὐδὲν ἔχει. Ἐνν. VI, 9. 3. ἐν ἀρχῇ· δὲν λείπουσι δὲ καὶ χωρία ἐν οἷς ὀνομάζει τὸ "Ἐν οὐκ ὄν, ὡς λόγου χάριν ἐν Ἐνν. V. 2, 1: ὅτι οὐδὲν ἦν ἐν αὐτῶ, διὰ τοῦτο ἐξ αὐτοῦ πάντα, καὶ ἵνα τὸ ὄν ἢ διὰ τοῦτο αὐτὸς οὐκ ὄν, γεννητῆς δὲ αὐτοῦ. ἴδ. καὶ VI 9. 3.

σον τὸ καλὸν ὅσον καὶ τὸ αἰσchrὸν ἀντιπροσωπεύουσι παρὰ Πλωτίνῳ σχετικὰς μόνον ἐννοίας. Ἦδη αὐτὸς ὁ ἴδιος κλίνει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ ὕλη, μὴ οὔσα αἰρετὴ ταῖς αἰσθήσεσιν, οὐδέποτε ὑφίσταται χωριστὴ καὶ ἄνευ ἴχνους τινὸς μορφῆς καὶ εἴδους¹³. Ἐν γένει εἶναι πεπεισμένος, ὅτι ἀδύνατος μὲν ἡ ὑπαρξίς μορφῆς ἄνευ ὕλης, ἀδύνατος δὲ ἡ κατανόησις ὕλης ἄνευ μορφῆς. Διὰ τοῦτο πιστεύει, ὅτι καὶ ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ ὑπάρχει τις ὕλη, ὡς ὑποκείμενον τῆς μορφῆς τῶν ἰδεῶν, καὶ τῆς ψυχῆς καὶ διδάσκει, ὅτι ὁσάκις φανταζόμεθα τὴν ὕλην ἀπολύτως ὑπάρχουσαν, ἄνευ δηλαδὴ μορφῆς καὶ σχήματος, καταντῶμεν εἰς τὴν ἐννοίαν αὐτῆς ὑπὸ παραβόλου τινὸς τῆς διανοίας ἡμῶν περιεργείας, ἣτις, διὰ τῆς ἐπ' ἀπειρον διαιρέσεως τοῦ συνθέτου καταντᾷ ἐπὶ τέλους εἰς δύο ἀντιθέτους ἀλλήλων ἀπλᾶς ἐννοίας, ὧν δὲν ἐδόθη ἡμῖν νὰ γνωρίσωμεν χωριστὰς τὰς ἀντιστοίχους πραγματικότητας¹⁴. Καὶ λέγει μὲν, ὅτι αὕτη ἡ βουλομένη εἶναι νόησις (τῆς ὕλης) εἶναι οὐ νόησις ἀλλ' οἷον ἄνοια μᾶλλον, αὐτὰς τὰς ἐν Τιμαίῳ (σελ. 51 καὶ 52) λέξεις τοῦ Πλάτω-

13. Ἐνν. II, 4, 3: Οὐδέποτε οὖν ἄμορφος οὔτε ἐκεῖ (ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ) ἢ ἐκεῖ, (ὕλη) ἐπὶ οὐδ' ἢ ἐνταῦθα· ἐπίσης § 12, αὐτόθι καὶ § 5: Οὐδέποτε γὰρ ἄνευ μορφῆς. Ἐπίσης III, 6, 13. σελ. 315 ἐν τέλει: Οὐκ ἔστιν ὅτε οὐκ ἐν εἴδει τινὶ ἐστίν (ἡ ὕλη). καὶ IV, 3, 9. Ἐπεὶ οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἐψύχωτο τόδε τὸ πᾶν οὐδὲ ἦν ὅτε σῶμα ὑφειστήκει, ψυχῆς ἀπούσης, οὐδὲ ὕλη ποτὲ ὅτε ἀκόσμητος ἦν.

14. Ἐνν. I, 8, 9. σελ. 78-79. II, 4, 5. Καὶ νοῦς εὕρισκει τὸ διττόν· οὗτος γὰρ διαιρεῖ, ἕως ἂν εἰς ἀπλοῦν ἤκει· μηκέτι αὐτὸ ἀναλύεσθαι δυνάμενον. Πρβλ. καὶ IV, 3. 9. σελ. 379.

νος ἐπαναλαμβάνων, ἐπιμένει ὁμως ἀναγνωρίζων τὴν ὑπαρξιν τῆς ὕλης μετὰ τοῦ Πλάτωνος ὡς ἓνα ἕτερον στοιχεῖον, ἄνευ τοῦ ὁποίου κόσμος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ¹⁵. Λόγου χάριν, ἐν Ἐνν. ΙΙ, 4. 12, ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τοῦ μεγέθους, ὅπερ ὁ λόγος δίδει εἰς τὴν ὕλην καὶ τοῦ μεμεγεθυσμένου, δηλαδὴ τῆς ὕλης· καὶ λέγει ὅτι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ τελευταία, τὰ σώματα θὰ ἦσαν ἀμεγέθη, καὶ ἐπομένως ἀνυπόστατα. Καὶ προῖων «ἐστὶ τοίνυν ἀναγκαῖον ἡ ὕλη, λέγει, καὶ τῇ ποιότητι καὶ τῷ μεγέθει, ὥστε καὶ τοῖς σώμασιν. Καὶ οὐ κενὸν ὄνομα ἀλλ' ἐστὶ τι ὑποκείμενον, κὰν ἀόρατον καὶ ἀμέγεθες ὑπάρχη».

Εἴμεθα λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ αἰσχρὸν μετὰ τοῦ Πλωτίνου διὰ τῆς αὐτῆς νόθου νοήσεως, δι' ἧς ἐκεῖνος τὴν ὕλην, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι τὸ ἡμέτερον πρόβλημα εἶναι πολλῶ μᾶλλον παρακεκινδυνευμένον, ἀφοῦ ἐκεῖνος μὲν ἐφαντάζετο τὴν ὕλην ἄνευ μορφῆς τινος οἷας δῆποτε, ἡμεῖς δὲ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ φαντασθῶμεν τὸ αἰσχρὸν, ἄνευ τῆς ὠρισμένης ἐκείνης μορφῆς, δι' ἣν εἶναι αἰσχρὸν. Ἄλλ' ὄχι, ὕλη ἄνευ εἴδους οὐδαμοῦ ὑφίσταται, εἶπεν, ὁ Πλωτῖνος. Ἄλλὰ τότε οὐδ' ἄμορφον οὐδέν, καὶ ἐπομένως οὐδὲ τὸ πάντῃ αἰσχρὸν τῆς Ἐνν. Ι, 6, 2, ἄλλως, εἰ μὴ ὡς ἔννοια μόνον τῆς νοήσεως, ἢ ὡς ὁ Πλωτῖνος περὶ τῆς ὕλης λέγει, ὡς φάντασμα τῆς ψυχῆς νόθον καὶ ψευδές. Τοῦτο εἶναι τὸ μέχρις οὗ ὁ ὀρθὸς λόγος ἐξικνεῖται· ἐὰν τώρα παραδεχθῶμεν τὸ αἰ-

15. Ἰδ. ἐκτενῶς ταῦτα παρὰ Zeller. V. σελ. 544 καὶ ἐξῆς.

σχρόν και καθ' αυτό υπάρχον, έπαναλαμβάνομεν μόνον τήν διδασκαλίαν του Πλωτίνου, μηδέν έχοντες δικαίωμα να τήν έρμηνεύσωμεν άλλως παρ' όπως αυτός θέλει.

Τό αυτό ρητέον και περί τής ταυτίσεως του καλού μετά του εΐναι. Η έν αυτή αντίφασις δέν αίρεται παρὰ έάν παραδεχθώμεν τό κάλλος ως σχετικήν έννοιαν, όποτε τά αισθητά αντικείμενα θα ύπάρχωσι μέν πάλιν ως μέτοχα είδους και μορφής, δέν θα δύνανται όμως να ήναι και κατ' έξοχήν καλά παρὰ υπό ώρισμένας τινάς συνθήκας. Αυτός ούτος ό Πλωτίνος, έφ' όσον περιορίζεται μόνον είς τήν καλλολογίαν, ούτω πως διακρίνει τό καλόν από του εΐναι. Άληθώς τά αισθητά αντικείμενα δύνανται να ύπάρχωσι, και κατ' έλάχιστον μόνον μετέχοντα τής ούσίας, ήτοι του είδους· διά τουτο όμως δέν είναι άκόμη και καλά. "Όπως γίνωσι καλά, ανάγκη όχι μόνον να μετέχωσιν άπλώς είδους τινός, άλλ' ανάγκη τό είδος τουτο να επικρατή τής έν αυτοΐς ύλης όλοσχερώς, δηλαδή κατ' εκείνον τόν έξαίρετον βαθμόν, όστις είναι ό μόνος ανάλογος είς τήν ιδανικήν τελειότητα τής φύσεως ένός έκάστου τών δημιουργημάτων. "Όπου τουτο δέν συμβαίνει, και καθ' όσον δέν συμβαίνει, εκεί έχομεν ένώπιόν μας τό αίσχρόν βαθμολογημένον. Μόνον όσάκις κρίνει υπό ταύτην τήν έποψιν, εκφράζεται όρθώς ό Πλωτίνος, ότι αίσχρόν είναι τό μή κρατηθέν υπό μορφής και λόγου, ούκ άνασχομένης τής ύλης τό πάντη κατά τό είδος μορφοϋσθαι¹⁶.

16. Ίδ. και Ένν. Ι, 6, 8, ένθα καλεΐ τό αίσχος ύλην ού κρατηθει-

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶδομεν τὸν Πλωτῖνον προικίζοντα τὰς ιδέας μὲ τὴν δύναμιν νὰ μορφῶσι τὴν ὕλην, μεθ' ἧς ἤθελον ἔλθει εἰς δυναμικὴν συγκοινωνίαν διὰ τῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς λόγων. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου καὶ ἐκ πολλῶν παρομοίων¹⁷ πειθόμεθα, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τὰς ιδέας ἡ ὕλη ἔχει τὸ καθῆκον ἢ μᾶλλον τὸν παθητικὸν προορισμὸν νὰ ὑπέικη καὶ ἀνέχηται τὰς ἐπιβαλλομένας αὐτῇ μορφὰς ἐκουσίως καὶ ὀλοσχερῶς. Ἐκ τῆς ἀνοχῆς δὲ αὐτῆς ταύτης, ἐκ τῆς ἰκανότητος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἑαυτῆς προορισμοῦ, φαίνεται ἐξαρτωμένη καὶ ἡ ἀξία τῆς ὕλης. Οὕτως Ἐνν., II. 4, 3, διδασκόμεθα, ὅτι «οὐ πανταχοῦ τὸ ἀόριστον (ἡ ὕλη) ἀτιμαστέον οὐδ' ὁ ἂν ἄμορφον ἢ τῇ ἑαυτοῦ ἐπινοίᾳ, εἰ μέλλοι παρέχειν αὐτὸ τοῖς πρὸ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀρίστοις». Προϊὼν δ' ὁ Πλωτῖνος διακρίνει τὴν εἰς τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον ὑποκειμένην ὕλην, ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν ὡς ὑποδομὴν τοῦ νοητοῦ, μόνον κατὰ τὴν προθυμίαν αὐτῆς ταύτην, τὸ δὲ πολὺ πολὺ καὶ κα-

σαν εἶδει. καὶ σελ. 79 αὐτόθι. Ὅτι τὸ καλὸν σχετικόν, Ἰδ. Ἐνν. VI. 3, 11, καὶ III, 2. 7.

17. Ἰδε Zeller ἔνθα ἀνωτέρω. Ὁ Πλωτῖνος ἀρνεῖται κυρίως εἰς τὴν ὕλην καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν τοῦ ν' ἀποποιηθῆ καὶ νὰ μὴ δεχθῆ τὰς ἐπιβαλλομένας αὐτῇ μορφὰς. Ὅπου δὲν δέχεται τὸ ὄλον εἶδος σημαίνει, ὅτι ἦτο ἀνίκανος νὰ τὸ δεχθῆ, καὶ οὐχὶ ὅτι ἀντέστη οἰκεία βουλήσει κατὰ τοῦ εἶδους. Ἐνῶ ὁ Πρόκλος ὄχι μόνον ἐνεργητικὴν ἀντίστασιν ἀποδίδει εἰς τὴν ὕλην ἀλλὰ καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ νικήσῃ αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ τὸ ὑποτάξῃ τρόπον τινὰ εἰς τὴν ἀταξίαν τῆς: «Καὶ ὅταν κρατηθῆ τὸ εἶδος ὑπ' αὐτῆς, αἴσχους ἀναπίμπλαται». Περὶ Ἐνώσ. καὶ Κάλλους. VIII. σελ. 219 περὶ τὸ τέλος.

τὰ τοῦτο, ὅτι «ἢ τῶν γινομένων (τῶν αἰσθητῶν) ὕλη αἰεὶ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶδος ἔχει, ἐνῶ ἢ τῶν αἰδίων ἢ αὐτὴ ταυτὸν αἰεὶ», οὕσα τρόπον τινὰ ἢ ἰδέα τῆς ὕλης¹⁸.

Τὴν ὑπερκόσμιον ταύτην ὕλην ταυτίσας μετὰ τοῦ πνεύματος ὁ Zimmermann, ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς παρὰ Πλωτίνω θεωρίας τοῦ καλοῦ (σελ. 128) προχωρεῖ ὑπὲρ τὸ δέον διατεινόμενος, ὅτι μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος δὲν ὑπάρχει παρὰ Πλωτίνω εἰ μὴ ἡ διαφορὰ, ὅτι τὸ μὲν πνεῦμα εἶναι λεπτοτάτη ὕλη, ἢ δὲ ὕλη παχυλότατον πνεῦμα. Τουτέστιν, ὅτι ὕλη καὶ πνεῦμα εἶναι ἢ διάφορος ἔκφρασις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐπομένως τὸ πνεῦμα δύναται νὰ γίνῃ οἰκεία βουλήσει ὕλη, τὸ καλὸν δύναται νὰ γίνῃ τὸ πάντῃ αἰσχροῦν, καὶ πάλιν, ὅτι ἢ ὕλη δύναται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν γενομένη εἶδος, δηλαδὴ νοητὸν κάλλος!

Ὁ Zimmermann ἄγεται προφανῶς ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἄρῃ ἢ καὶ νὰ πείσῃ ἡμᾶς, ὅτι ὁ Πλωτῖνος ἤρεν ἐν τῇ μεταφυσικῇ αὐτοῦ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ εἶδους καὶ ὕλης, οἷα ὑπάρχει αὕτη παρὰ τε τῷ Πλάτωνι καὶ τῷ Ἀριστο-

18. Ἐν τούτοις τοῦτο εἶναι ἢ ὕλη οὐχὶ ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐν Ἐνν. IV, 3, 10. 380 λέγειν, ὅτι ἐν ταῖς νοερωτέραις σφαίραις «ἢ οὐσία εἶναι δύναμις κυρία σωμάτων εἰς τὸ γενέσθαι τε καὶ οὕτως ἔχειν, ὡς αὐτὴ ἄγει, οὐ δυναμένων τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐναντιοῦσθαι τῇ αὐτῆς βουλήσει. Ἐν γὰρ τοῖς ὑστέροις ἄλληλα ἐμποδίζοντα πολλάκις ἀποστερεῖται τοῦ τυχεῖν μορφῆς τῆς οἰκείας, ἣν ὁ λόγος ὁ ἐν σμικρῷ θέλει». Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου καὶ ἐν Ἐνν. II, 4, 5, 161 περὶ τὸ τέλος, διακρίνων μεταξὺ θείας ὕλης, τῆς ὑποκειμένης ταῖς ἰδέαις, καὶ μὴ τοιαύτης, ὑποκειμένης εἰς τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα.

τέλει. Πρὸς τοῦτο συντάσσεται τοῖς φρονοῦσιν, ὅτι ὁ Πλωτῖνος ἔπεται τυφλῶς τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν ἀνατολικῶν ἔθνῶν καὶ ἀσπάζεται ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ τὸ δόγμα τῆς ἐκροῆς ἢ προέσεως, (emanatio). Τοῦτο ὅμως οὔτε πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐν γένει συμβιβάζεται, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πρὸ μικροῦ παρατεθέντα χωρία περὶ διακρίσεως μεταξὺ μορφῆς καὶ ὕλης, οὔτε πρὸς τὰς λέξεις συμφωνεῖ αὐτοῦ τοῦ Πλωτίνου, ὅστις διαρρήδη ἀποπτύει καὶ ἐκ ποδῶν ποιεῖται¹⁹ τοιαύτην τινὰ διδασκαλίαν προέσεως, καθ' ἣν τὰ ἀτελέστερα ὄντα εἶναι μέρη τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, ἀδιαλείπτως ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ ἀπ' αὐτοῦ προϊεμένης²⁰.

Ὁ Νεοπλατωνισμὸς παραδεχόμενος, ὡς ὑπεδείξαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, δυναμικὴν μόνον σχέσιν τοῦ πεπερασμένου πρὸς τὸ Ἐν, ἡδύνατο ἴσως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δυναμικὸς πανθεϊσμός, ὄχι ὅμως ὡς ἐκπορευτικὸν σύστημα, οἷα διεμόρφωσαν ἀνεπιστημόνως οἱ Ἴνδοί, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι²¹.

19. Ἐνν. V. 1, 6. 487: Ἐκ ποδῶν δὲ ἡμῖν ἔστω γένεσις ἢ ἐν χρόνῳ τὸν λόγον περὶ τῶν αἰεὶ ὄντων ποιούμενοις.

20. Προβάλλειν καὶ προβολὴ εἶναι οἱ παρὰ τοῖς γνωστικοῖς ἐν χρήσει ὄροι. Ὁ Πλωτῖνος μεταχειρίζεται ἀδιακρίτως τὰ προϊέναι, ἐκρεῖν, ἀπορρεῖν, ἐξελίττειν, ἐκροή, περίλαμψις, κ.τ.τ. ὅπως σημαίνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

21. Ἰδε Zeller V. 507, καὶ πρβλ. Ἐνν. VI. 9, 5, ἐνθα ὁ Πλωτῖνος ὀνομάζει τὸ Ἐν «δύναμιν γεννῶσαν τὰ ὄντα, ἀλλὰ μένουσαν ἐν αὐτῇ καὶ οὐκ ἐλαττουμένην οὐδ' ἐν τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτὴν οὔσαν». Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ ἐπιστημονικώτερα διαμεμορφωμένα προετικά